

De opmars van de Virtual Research Environments

De wandelende werkvloer

Het is een sterke trend: samenwerken via het net. De universiteitsbibliotheken leveren er speciale werkplaatsen voor. *Peter Boot*

Steeds meer wetenschappers werken online samen in Virtual Research Environments (VRE's) – wetenschappelijke werkplaatsen die door universiteitsbibliotheken zijn opgezet en die onderzoekers de mogelijkheid geven om virtueel samen te werken. VRE's kunnen hulpmiddelen voor communicatie bieden (een agenda, projectbeschrijvingen, een weblog), voor samenwerking (een wiki, workspaces met documenten, beheer van apparatuur) en een repository met publicaties, toegang tot de bibliotheekinformatie en andere gegevensbronnen.

Jikke de Groot, projectmanager bij de Utrechtse UB, heeft al een flinke ervaring met dit soort omgevingen. “De fase van de grote aanpassingen zijn we voorbij. We zijn er in 2006 mee begonnen, we hebben ook al een groot gebruikersonderzoek achter de rug en we beheren inmiddels ruim 30 virtuele kenniscentra (VKC's) in alle wetenschapsgebieden.”

Vijanden van de staat

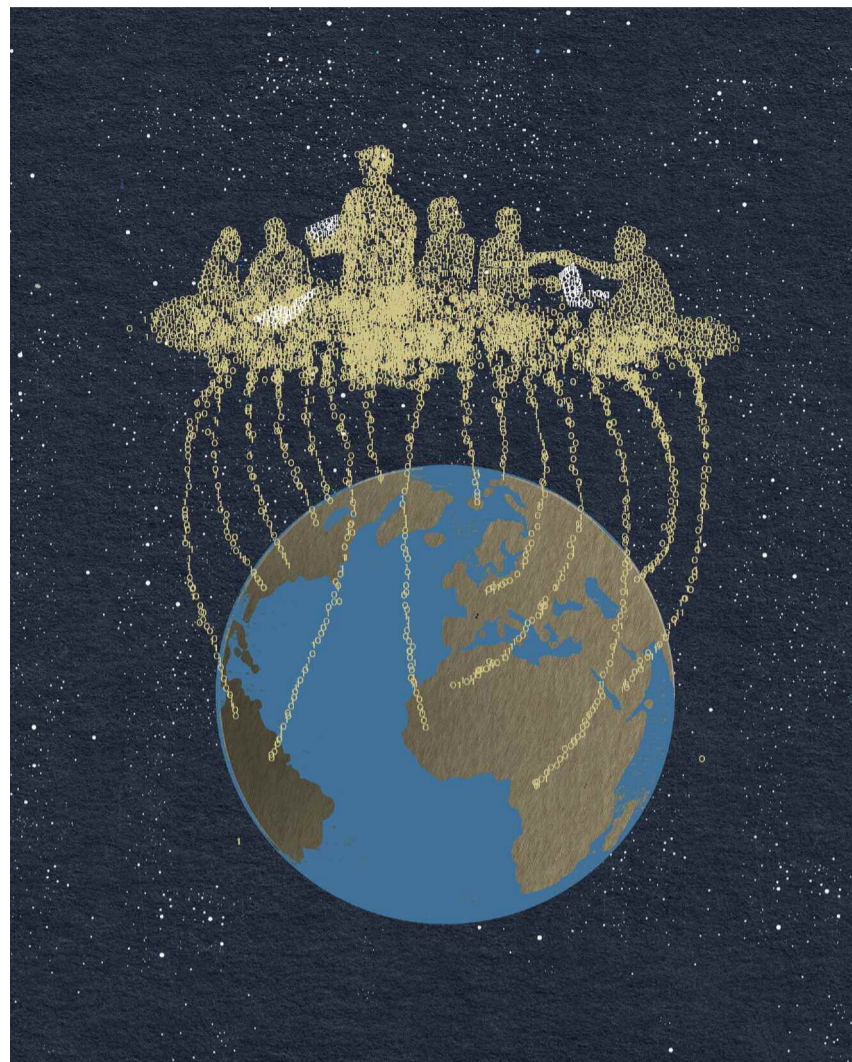
Een voorbeeld van een VRE is de omgeving die de Leidse UB opzette voor het project van onderzoekster Beatrice de Graaf, ‘Enemies of the State’. De Graaf: “Een belangrijk onderdeel is de database die we op reis als wandelend archief gebruiken, waar scans uit archieven en teksten in terecht komen. Daarnaast hebben we een soort intranet gemaakt, waar mensen van buiten onze eigen groep congresspapers kunnen uploaden, en we hebben een publiekssite om de buitenwereld over ons onderzoek te vertellen. Op het moment staan die componenten nog los van elkaar, maar binnenkort gaan we de publiekssite dynamischer maken en vullen uit de database.” Er zijn ook wel beperkingen, vindt De Graaf. Soms is het lastig bepaalde documenten terug te vinden. Een zoekmogelijkheid op concepten zou handig zijn. De Graaf: “Hoewel de noodzaak van heldere rubricering ook je wetenschappelijke ideeën kan aanscherpen.”

De VRE's zoals de UB's die beschikbaar stellen, lijken weer net iets anders dan de VRE's waaraan

het onlangs afgesloten Alfalab-project heeft gewerkt. In de versie van de UB's heeft ICT een faciliterende rol, waarbij de gebruikelijke wetenschappelijke processen efficiënter, opener en meer in teamverband worden uitgevoerd. Bij de Alfalab-achtige VRE's is sprake van meer fundamentele wetenschappelijke vernieuwing – die dan ook veel meer experimenteel van aard is. De omgevingen die Alfalab vorig jaar bij de afronding van het project presenteerde waren ‘demonstrators’, die digitale onderzoeksmogelijkheden toonden in labs voor onder andere tekst, gebruikersinterfaces, geografische data en levensloopgegevens. Het Gislab maakt het bijvoorbeeld mogelijk om historische kaarten te voorzien van geografische coördinaten en zo te gebruiken in combinatie met een database van

veldnamen. Maar Peter Verhaar, projectleider bij de UB Leiden, ziet geen tegenstelling. “Elke VRE bevat tools gericht op het onderzoek én op ondersteuning van het onderzoeksproces.” Verhaar leidde ook een project van SURF Foundation waarbij een VRE Starters Kit is gemaakt. De kit bevat informatie die onderzoekers en hun ondersteuners helpt bij het opzetten van een VRE. Daarbij is zowel aan organisatorische als aan technische aspecten gedacht.

www.uu.nl/university/library/nl/informatie/Pages/VKC.aspx
<http://hum.leiden.edu/history/enemies-of-the-state/>
www.surffoundation.nl/nl/projecten/Pages/SamenwerkingVREs.aspx

illustratie Rosa Vitalie

Zoeken door de hele Loe de Jong

Peter Boot

In december jl. plaatste het NIOD (Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies) een digitale versie online van Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog. De dertig banden van het geschiedwerk van Loe de Jong kunnen als pdf-bestanden worden gedownload.

De servers stonden roodgloeiend, meldt David Barnouw, NIOD's persvoorlichter. De eerste dagen moest in allerijl extra capaciteit worden bijgeschakeld. In december is de NIOD site meer bezocht dan in de elf voorafgaande maanden. Er

komen veel enthousiaste reacties binnen, zowel van historici als van het grote publiek.

Alle delen downloaden

Op diverse weblogs en op Twitter werd na de publicatie ook wel kritiek geuit. Om in alle delen te zoeken, moet je bijvoorbeeld alle delen downloaden. Barnouw: “Het is waar dat mensen die al vaker met digitale uitgaven hebben gewerkt ook wel met kritiek of suggesties komen, maar we hebben dit ook niet in de eerste plaats voor de voorlopers gemaakt. Een uitgebreidere versie is bovendien in de maak.”

Edwin Klijn, teamleider Diensten

bij het NIOD, vertelt over de plannen voor verdere ontsluiting. Van CLARIN is onlangs subsidie gekregen voor een samenwerkingsproject (‘Verrijkt Koninkrijk’) met de Universiteit van Amsterdam en de Vrije Universiteit waarin de delen doorzoekbaar worden gemaakt. Bovendien zal de inhoud ter beschikking komen in de vorm van Linked Open Data (waarmee de computer tot op zekere hoogte de inhoud kan begrijpen en koppelen aan andere gegevensverzamelingen). Klijn: “We gaan deze ontsluiting testen in een onderzoek naar De Jong's interpretatie van de verzuiling tijdens de oorlog.”

De CLARIN-projecten hebben een doorlooptijd van een jaar. Begin 2013 kunnen we dus meer verwachten. Klijn: “Maar er zijn nu al een paar verbeteringen aangebracht. Je kunt nu alle delen in één keer ophalen, doordat we het aanbieden als een torrent. Binnenkort komen we nog met een bijgewerkte versie van de PDF's, waarin een aantal errata is gecorrigeerd. En de gegevens zijn beschikbaar onder heel vrije licentievoorzwaarden: wie verwijst naar het NIOD heeft het recht om zelf met een andere publicatievorm te komen!”

www.niod.knaw.nl/koninkrijk

VERVOLG VAN PAGINA 1

Handwerk

ringe inspanning doorzoekbaar kan maken. Het project is gericht op de ontsluiting van het Archief van het Kabinet der Koningin (1814-1988). Er wordt gebruikgemaakt van software die is ontwikkeld aan de Rijksuniversiteit van Groningen, Monk geheten.

Herkenning

Monk werkt op basis van patroonherkenning, maar ook hier wordt van de diensten van vrijwilligers gebruikgemaakt. “Vrijwilligers kunnen via de website helpen om Monk te trainen”, aldus Van Schie. “In een spelvorm geven zij aan waar in de scans de woorden staan en wat er precies staat. Deze resultaten neemt Monk mee in zijn berekeningen, waardoor de kwaliteit van de herkenning verbetert.” Monk heeft minimaal vijf voorbeelden van hetzelfde woord in hetzelfde handschrift nodig om het een zesde keer enigszins te kunnen herkennen. “Vanaf twintig voorbeelden gaat het heel goed en bij vijftig bijna perfect.” Familienamen en geografische namen komen over het algemeen niet in die aantallen voor in een handschriftencollectie. Dat betekent dat volledige herkenning nog niet haalbaar is, maar dat is ook niet wat het project nastreeft.

“Scratch4All wil met Monk een instrument maken dat onderzoekers en erfgoedinstellingen kunnen gebruiken”, licht Van Schie toe. “Net als bij ingescande kranten zal niet elk zoekwoord resultaten opleveren, maar wel zoveel dat je gericht en efficiënt verder kunt zoeken.” De resultaten van Scratch4All zullen in de loop van 2012 ook toegankelijk worden voor andere erfgoedinstellingen.

Eén punt voor elke ingevoerde tekst

Vrijwilligers doen hun werk voor VeleHanden.nl vanuit hun eigen huis. Via de website kunnen ze zich inschrijven, waarna ze een korte training volgen. De vrijwilligers krijgen vervolgens willekeurige scans voorgeschoteld om te transcriberen. Elke scan wordt door twee vrijwilligers overgetypt, waarna een controleur checkt of alles goed is overgenomen. Elke ingevoerde scan levert de vrijwilliger één punt op. Voor vijftig punten kan hij een scan naar keuze uit de Militieregisters downloaden. Mensen die geïnteresseerd zijn in genealogie worden zo gestimuleerd om mee te werken aan de ontsluiting van de registers.

foto Leo van Velzen